

THE EFFECT OF NATURAL CONDITIONS ON THE FORMATION OF SALT MARSHES OF MIRZAABAD DISTRICT

Matluba R. Bobomuratova

Master's student

National University of Uzbekistan

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: terrain, soil and water resources, soil meliorative condition, soil salinity, agromeliorative activities, salt marshes, seepage waters, groundwater.

Received: 12.12.22

Accepted: 14.12.22

Published: 16.12.22

Abstract: The general natural geographical description of Mirzaabad district, in particular the geographical location of the district, its natural resources, flora and fauna, soil and water resources and their influence on the formation of marshes are covered. To improve the land reclamation condition of Mirzaabad district, first of all, to provide detailed information on the process of plant development, to evaluate them through clearly defined modern methods, and to forecast the effective use of land and water resources in agriculture using aerospace methods. It is important to carry out research on

MIRZAOBOD TUMANI SHO‘RXOKLARINING VUJUDGA KELISHIDA TABIIY SHAROITNING TA‘SIRI

Matluba R. Bobomuratova

Magistratura talabasi

O‘zbekiston Milliy universiteti

Toshkent, O‘zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: relyef, tuproq va suv resurslari, tuproqning meliorative holati, tuproq sho‘rlanishi, agromeliorativ tadbirlar, sho‘rhoklar, sizot suvlari, grunt suvlari.

Annotatsiya: Mirzaobod tumanining umumiy tabiiy geografik tavsifi, xususan tumanning geografik o‘rni, tabiiy resurslari, o‘simlik va hayvonot dunyosi, tuproq va suv resurslari va ularning sho‘rhoklar hosil bo‘lishiga ta‘siri yoritilgan. Mirzaobod tumani tuproq meliorativ holatini yaxshilash, avvalo, o‘simliklar rivojlanish jarayoni bo‘yicha batafsil ma‘lumotlar bilan ta‘minlash, aniq belgilangan zamonaviy metodlar orqali ularni

baholash va qishloq xo'jaligida yer-suv resurslaridan samarali foydalanishni aerokosmik metodlar yordamida prognoz qilish bo'yicha amalga oshiriladigan tadqiqotlarni olib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

ВЛИЯНИЕ ПРИРОДНЫХ УСЛОВИЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ СОЛОНЧАКОВ МИРЗААБАДСКОГО РАЙОНА

Матлюба Р. Бобомуратова

студент магистратуры

Национальный университет Узбекистана

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: рельеф, почвенные и водные ресурсы, мелиоративное состояние почв, засоление почв, агро-мелиоративные мероприятия, соленые воды, фильтрационные воды, подземные воды.

Аннотация: Приведена общая природно-географическая характеристика Мирзаабадского района, в частности географическое положение района, его природные ресурсы, растительный и животный мир, почвенные и водные ресурсы и их влияние на формирование болот. Для улучшения мелиоративного состояния Мирзаабадского района, в первую очередь, предоставить подробную информацию о процессе развития растений, дать их оценку четко определенными современными методами, а аэрокосмическими методами прогнозировать эффективное использование земельных и водных ресурсов в сельском хозяйстве. Важно провести исследование

KIRISH

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda sug'oriladigan yerlarning qariyb 9,6 foizining meliorativ holati yomon bo'lib, bu avvalo, tuproqning sho'rlanish darajasi yuqoriligi va yer osti suvlarining ko'tarilishi bilan bog'liqdir. Shunday ekan, sug'orilib ekin ekiladigan yer maydonlarini yanada kengaytirish, ularning meliorativ holatini yaxshilash orqali unumdorligini orttirish bugungi qishloq xo'jaligining eng muhim vazifalaridan hisoblanadi

ASOSIY QISM

Sho'r tuproqlar tarqalgan hududlar katta miqyosdagi tuproq-geokimyoviy formatsiya bo'lib, turli xil tuproqlarni o'zida birlashtiradi. Ularning umumiy belgilari quyidagilardan iborat: akkumulyativ yoki paleoakkumulyativ landshaftlarda hosil bo'lishi, yuqori konsentratsiyadagi eritmalarda suvda oson eruvchi tuzlarning tuproq hosil bo'lish jarayonlarida ishtirok etishi, tuproq eritmalarining yuqori konsentratsiyasi tuproq profilining turli qatlamlaridagi o'ta yuqori

ishqoriylik sababli o'simliklarning normal o'sishi va rivojlanishi uchun noqulay sharoitlarni vujudga keltirishi (bundan sho'r tuproqlarda o'suvchi galofitlar mustasno) va boshqalar.

Mirzaobod tumani hududida sho'rxoklarni vujudga keltiruvchi omillar quyidagilardan iborat.

- Tabiiy
- Antropogen

Tabiiy omillar:

- Yer relyefi;
- Iqlim shart-sharoitlari (yogingarchilik, xavo xarorati va namligi, shamol);
- Tuproqning yer ustki va ostki qatlamlarining suv fizik xususiyatlari (suv o'tkazuvchanlik, turli suv o'tkazuvchanlikka ega qatlamlarni o'zaro joylashuvchanligi, filtratsiya koeffitsiyenti, g'ovaklik, nam sig'imi, suv beruvchanlik koeffitsiyenti, tuproq tarkibidagi tuzlar tarkibi);
- Suv o'tkazmaydigan qatlamni joylanish chuqurligi;
- Geologik va gidrogeologik shart-sharoitlar (sizot suvlari xosil bulishini yillik va kup yillik rejimi, sizot suvlariga kirim va chikim shart-sharoitlari, ularni minerallashtirish).

Mirzaobod tumani Mirzacho'l tekisligida joylashgan. Tuman geologik tuzilishi jihatidan bir hilda emas. Uning janubi va markaziy qismlari kaynazoy erasining to'rtlamchi davrida paydo bo'lgan. Tuman relyefi asosan tekislikdan iborat. O'lkani o'rtacha balandligi 250-300metrni tashkil qiladi. Uning shimoli g'arbining balandligi 260metrga teng. Lyossimon qumoq va qumloq jinslar bilan qoplangan.

Iqlimi kontinental iqlim, o'rtacha yillik temperatura shimolda 12.5, janubda 15⁰C ga yetadi. Yozi juda issiq +40+50⁰C gacha, qishda esa sovuq - 4⁰C gacha ayrim joylarida - 30 - 35⁰C gacha pasayishi ham mumkin. Iyul oyining o'rtacha harorati +28⁰C, yanvar oyining o'rtacha harorati esa -2⁰C dan -4⁰C gacha yetadi . Yillik yog'in miqdori 320-340mm ni tashkil qiladi.

O'lkani markaziy Mirzacho'l kanali suv bilan taminlaydi. Janubi sharqiy qismi esa Yettisoy kanalidan suv oladi. Shimoli g'arbiy va janubi sharqiy qismida hovuzlarning ahamiyati katta. Ayrim hududlari qor suvi bilan to'yinadi. Bu hududlarda yozda suv ko'p, qishda kam bo'ladi. Grunt suvlari yer yuzasiga yaqin joylashgan. Mirzaobodda gurund suvlari siljishi qiyin va yuza 1 - 5 m chuqurlikda joylashganligi sababli ayrim hududlardagi suvlar sho'r, ichishga yaroqsiz. Sizot suvlari yerning yuza qatlamiga yaqinligi sababli Mirzaobod tumanining tuproqlari sho'rxok, sho'rtob, och bo'z, o'tloqi tuproqlar tarqalgan.

Bu tumanda shamolning tezligi 12 - 15 m/sek, bazida 46 m/sek ga yetishi mumkin. Bunday kuchli shamol tufayli tuproq eroziyalari va sho'rlanish, suv bug'latish ko'p miqdorda bo'ladi. Shamol ta'sirida turli xil kattalikdagi qum barhanlari ham hosil bo'ladi.

Mirzaobod tumani qumli tuproqlarida gumus miqdori juda kam (0.3 - 0.6% ni) va ayrim gilli joylarda esa 0.5 - 1 % ni tashkil qiladi. Bundan tashqari och va bo'z tuproqlar, sug'orma och bo'z va bo'z - o'tloq tuproqlar mavjud[4, 34-b]

Mirzacho'lining ayrim joylari tuproqlari juda sho'rlangan va sizot suvlari joylashgan chuqurligi tuproq yuza sathiga yaqin bo'lganligi sababli meliorativ tadbirlar qo'llaniladi. Mirzaobod tumani hududi tekislikda joylashgan bo'lib, ushbu holat tumanda grunt suvlari sathining ortishiga asosiy omil sifatida xizmat qiladi.

Xo'jaligining asosi - dehqonchilik, yetakchi tarmog'i - paxtachilik. G'alla, sabzavot, poliz, meva, uzum, kartoshka ham yetishtiriladi. Tumanning asosiy ekin maydoni 44426 ga, shundan sug'oriladigan yerlar 24043 ga.

Bulardan ko'rinib turibdiki, tuproqning meliorativ holati tuman xo'jaligi uchun juda muhim hisoblanadi.

Yerlarning meliorativ holati quyidagi asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha aniqlanadi:

- grunt suvlarining sathi;
- grunt suvlarining mineralizatsiyasi;
- tuproqning sho'rlanish darajasi.[3, 124-b]

Mirzaobod tumani qishloq xo'jaligini yuritishda asosiy muammolardan biri sho'rxoklarning mavjudligi va ularning kengayib borayotgani hisoblanadi. Ushbu muammo tumandagi barcha fermer xo'jaligi uchun umumiy muammo hisoblanadi. chunki tuman hududida sho'rxoklar keng maydonlarni egallagan.

Sho'rxoklar - yuqori qatlamida 1% dan ko'proq suvda oson eriydigan tuzlar (xlorid, sulfat, karbonat va boshqalar) ko'p bo'lgan tuproq tiplari guruhi.

Sho'rlangan tuproqlar deb uning faol qatlamida madaniy qishloq xo'jalik ekinlarini normal rivojlanishiga aks ta'sir ko'rsatadigan va ularning xosildorligini pasaytirishga sabab bo'ladigan, suvda eriydigan va tuproqda yutilgan mineral tuzlar to'plangan tuproqlar tushiniladi.[2,-59-b]

Tuproqlar sho'rlanish darajasiga ko'ra quyidagi turlarga bo'linadi:

- sho'rlanmagan;
- kuchsiz sho'rlangan;
- o'rtacha sho'rlangan;
- kuchli sho'rlangan;
- sho'rhokka.[1, 48-b]

Mirzaobod tumani respublikamizning agrar tumanlaridan hisoblanadi. Shu sababli ham tuproqning meliorativ holatini doimiy nazorat qilish muhim masalalardan hisoblanadi.

Sho'rlangan sug'orish maydonlarida meliorativ tadbirlarni to'g'ri belgilash uchun avvalambor ularni nima sababdan sho'rlanganligini aniqlash kerak. Ma'lum bir cheklangan

maydon uchun kompleks meliorativ tadbirlarni belgilash murakkab masaladir, chunki tuproqning suv va tuz rejimiga juda ko‘plab omillar ta‘sir qiladi.

Mirzaobod tumani tuproq sho‘rlanishiga moyildir. Tumanda suv bosadigan va markaziy tekisliklarda sizot suvlari sathi mos ravishda 1-2,5 dan 2-3m ni tashkil etadi. Viloyatda qishloq xo‘jaligi maydonlarining ko‘p qismi turli darajada sho‘rlangan:

-9% juda kuchli sho‘rlangan,

-60% kuchli sho‘rlangan

-21% o‘rtacha sho‘rlangan.

Sug‘oriladigan yerlarni sho‘rsizlantirishda kollektor-drenaj tarmoqlarining ishchi holatda bo‘lishligi muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga sug‘oriladigan yerlarni sho‘rsizlantirish uchun kompleks agorotexnik tadbirlar olib borilishi kerak bo‘ladi.[4, 21-b]

XULOSA

Demak, Mirzaobod tumani iqlimi, sizot suvlari joylashuviga qarab turli meliorativ choralar qo‘llash, yangi o‘zlashtirilgan yerlarni strukturasi buzilmasligini nazorat ostiga olish lozim. Bunday yerlar sho‘rlanish va erroziyaga moyil bo‘lganligi uchun dastlab daraxt va butalar ekish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Erroziyani oldini olish maqsadida ixotazorlarni (7 qatorli: dastlaki 2 qatorga uzun bo‘yli daraxtlar terak, mirzaterak, keyin 5 qator qilib mevali daraxtlar ekiluvchi maydon) tashkil qilish, sho‘rlanishni oldini oluvchi va sho‘rlangan yerlarda o‘sadigan o‘simliklarni keng miqyosda ekilishi lozim. Bunday chora -tadbirlar sho‘rlangan va nazoratdan chiqqan yerlarni yana unumdor qatlama aylanishiga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdullayev X.A. O‘zbekiston tuproqlari. T:,1977
2. Boboxo‘jayev.I. Uzoqov P. Tuproqning tarkibi, xossalari va analizi.
3. G‘ofurova L., Abdullayev S., Nomozov X. Meleorativ tuproqshunoslik. "O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi" T 2003.
4. Namozov X., Toshpo‘latov S., Ro‘zmetov M. Mirzacho‘l hududi sug‘oriladigan tuproqlarining meliorativ holati va unumdorligini oshirish yo‘llari. -Toshkent: "O‘zbekiston Milliy entsiklopediyasi"-2004.